

УДК 37.091.4:172.12

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/70-2-54>**Світлана ФЕДОРЕНКО,***orcid.org/0000-0001-8517-9975*

доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник лабораторії національно-патріотичного виховання
Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України
(Київ, Україна) *s.fedorenko297@gmail.com*

Катерина ЖУРБА,*orcid.org/0000-0002-3854-4033*

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач лабораторії національно-патріотичного виховання
Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України
(Київ, Україна) *katjachiginceva@meta.ua*

Ірина ШКІЛЬНА,*orcid.org/0000-0001-9456-8278*

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії національно-патріотичного виховання
Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України
(Київ, Україна) *Irinashkilna@gmail.com*

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено осмисленню та висвітленню основних напрямів формування глобальної компетентності студентської молоді в закладах вищої освіти. На основі аналізу науково-педагогічних джерел встановлено, що глобальна компетентність є низкою здатностей, з-поміж яких: здатність до усвідомлення й аналізу подібностей, відмінностей та взаємозалежностей між різними культурами; здатність до соціокультурної діяльності як громадянин глобалізованого світу; здатність критично мислити про глобальні та локальні проблеми; здатність ефективно взаємодіяти та співпрацювати з представниками інших культур. Наголошено, що те, що відрізняє глобальну компетентність від сфери міжкультурної компетентності та робить процес її формування особливо актуальним сьогодні, це її зв'язок із сталим розвитком суспільства і важливість самостійного критичного мислення. Виокремлено та схарактеризовано три основні формування глобальної компетентності студентської молоді в закладах вищої освіти: залученість всіх учасників освітнього процесу – керівництва установи, викладачів, співробітників, а також студентів до формування глобальної компетентності; інтернаціоналізація, яка має бути стратегічною, спланованою та забезпечувати змістовну глобальну освіту; міждисциплінарне інтегрування глобальної компетентності в навчальні програми та всі освітні компоненти, а також у різні сфери життєдіяльності студентів. Зазначено, що сутнісне розуміння світу є основою сформованої глобальної компетентності студентів, розвиток глобального та міжкультурного світогляду є процесом навчання протягом усього життя. Окреслено глобальну компетентність як інтегрований погляд на світ, який ґрунтується на міждисциплінарних знаннях. Розглянуто приклади з педагогічного досвіду сучасної вищої школи щодо формування глобальної компетентності студентів. Зауважено, що методи формування глобальної компетентності мають бути підібрані таким чином, щоб відповідати потребам і можливостям кожного студента, бути адаптованими до соціокультурного різноманіття соціуму, сприяти спільному діалогу та активній залученості на основі міжкультурної співпраці.

Ключові слова: глобальна компетентність, заклад вищої освіти, інтернаціоналізація, міждисциплінарність, міжкультурна компетентність.

Svitlana FEDORENKO,

orcid.org/0000-0001-8517-9975

Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor,

Chief Research Fellow at the Laboratory of National and Patriotic Education

Institute of Problems on Education of National Academy of Educational Sciences of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) s.fedorenko297@gmail.com

Kateryna ZHURBA,

orcid.org/0000-0002-3854-4033

Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor,

Head of the Laboratory of National and Patriotic Education

Institute of Problems on Education of National Academy of Educational Sciences of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) katjachiginceva@meta.ua

Iryna SHKILNA,

orcid.org/0000-0001-9456-8278

Candidate of Pedagogical Sciences,

Senior Research Fellow at the Laboratory of National and Patriotic Education

Institute of Problems on Education of National Academy of Educational Sciences of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) Irinashkilna@gmail.com

DIRECTIONS OF FORMING GLOBAL COMPETENCE OF STUDENTS IN AN INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

The article highlights the main areas of formation of global competence of student youth in institutions of higher education. Based on the analysis of scholarly and pedagogical sources, it was established that global competence embraces a number of abilities, among which: the ability to realize and analyze similarities, differences and interdependencies between different cultures; the ability to engage in socio-cultural activities as a citizen of the globalized world; the ability to think critically about global and local problems; the ability to effectively interact and cooperate with representatives of other cultures. It is emphasized that what distinguishes global competence from the field of intercultural competence and makes the process of its formation particularly relevant today is its connection with the sustainable development of society and the importance of independent critical thinking. Three main spheres of forming global competence of students in institutions of higher education are singled out and characterized, which are as follows: involvement of all participants in the educational process (the management of the institution, teaching and supportive staff, students) in the formation of global competence; internationalization, which should be strategic, well-planned and provides meaningful global education; interdisciplinary integration of global competence in curricula and all educational components, as well as in various spheres of students' life. It is noted that the essential understanding of the world is the basis of the formed global competence of students, the development of a global and intercultural worldview is a lifelong learning process. Global competence is outlined as an integrated view of the world, which is based on interdisciplinary knowledge. Examples from the pedagogical experience of a modern higher education institution regarding the formation of global competence of students are considered. It is stated that the methods of forming global competence should be selected in such a way as to meet the needs and capabilities of each student, be adapted to the socio-cultural diversity of society, promote dialogue and active involvement based on intercultural cooperation.

Key words: *global competence, higher education institution, internationalization, interdisciplinarity, intercultural competence.*

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства позначений глобальними економічними, культурними, технологічними та екологічними змінами, які є частиною швидкої та нерівномірної хвилі глобалізації. На тлі безпрецедентних екологічних викликів сталого розвитку люди в сучасному світі стають дедалі все більше взаємопов'язаними. Технології та наука все швидше розвиваються, глобальні потоки товарів, ідей та послуг посилюються, а також активність людей в суспільстві (як-от: громадянська участь, самовираження, соціальне життя та здоров'я) все

частіше розгортаються в глобальному контексті. Тому зростаюча глобальна взаємозалежність, яка характеризує наш час, вимагає покоління людей зі сформованої глобальною компетентністю, які здатні адекватно реагувати на виклики мінливого сучасного світу та брати активну участь в ефективному вирішенні глобальних проблем одночасно на місцевому, національному та глобальному рівнях.

Разом з глобальною взаємозалежністю за останні два десятиліття радикальні зміни в цифрових технологіях сформували світогляд молодих

людей, їхню взаємодію з іншими та сприйняття самих себе. При цьому Інтернет-мережі, соціальні медіа та інтерактивні технології породжують нові типи навчання. Більше того, у той час як технології допомагають людям легко спілкуватися по всьому світу, онлайн-поведінка свідчить про те, що молоді люди мають тенденцію «збиратися разом в Інтернет-просторі», віддаючи перевагу взаємодії з невеликою групою людей, з якими вони мають багато спільного (Zuckerman, 2013). У цьому контексті розвиток глобальної компетентності студентів може допомогти їм отримати вигоду від цифрового простору, краще зрозуміти світ, у якому вони живуть, і відповідально висловлювати свої думки в Інтернет-мережі. Таким чином, формування глобальної компетентності має бути зосереджено на розвитку в студентів розуміння сутності й ефективності їхніх дій у все більш складному, різноманітному та взаємозалежному світі сьогодення.

Актуальність цієї наукової розвідки визначається нагальною проблемою формування глобальної компетентності студентської молоді, що постала перед сучасними закладами вищої освіти, а також тим фактом, що в українському науково-педагогічному дискурсі зазначена проблема є малорозробленою.

Аналіз досліджень. Деяким питанням формування глобальної компетентності особистості присвячені праці таких українських дослідників, як-от: Н. Авшенюк (формування глобальної компетентності вчителів); Т. Аношкова (теоретичні основи формування глобальної компетентності студентів у вищій школі США); Я. Бондарук (глобальна компетентність у контексті навчання англійської мови); Г. Войтків (глобальна компетентність учнів); Л. Горбунова (освіта для стійкого розвитку); Т. Кошманова (глобальна парадигма середньої та вищої освіти); С. Федоренко (глобальна компетентність та глобальна освіта); А. Ярошенко (глобальна освіта).

Натомість у зарубіжних джерелах проблема формування глобальної компетентності студентів висвітлена досить ґрунтовно. Її різні аспекти досліджували такі зарубіжні вчені: І. Бердроу (I. Berdrow); Т. Вагнер (T. Wagner); Н. Вебер, М. Еванс, А. Макдональд і Л. Інграм (N. Weber, M. Evans, A. MacDonald & L. Ingram); В. Мансілла та А. Джексон (V. Mansilla & A. Jackson); Ф. Реймерс (F. Reimers) та багато інших. Зокрема дослідники сфери глобальної освіти (Bennett, 2013; Voix Mansilla, 2016; Council of Europe, 2016; Deardorff, 2009; UNESCO, 2015; 2016) наголошують, що заклади вищої освіти шляхом формування гло-

бальної компетентності можуть допомогти виховати нові покоління, які піклуються про глобальні проблеми та беруть участь у вирішенні соціальних, політичних, економічних та екологічних проблем. У Рамковій програмі дій «Освіта 2030» (The Education 2030 Framework for Action) визнано вирішальну роль освіти в досягненні цілей сталого розвитку, закликаючи всі країни забезпечити до 2030 року набуття студентами знань і навичок, необхідних для сприяння сталому розвитку, в тому числі, серед іншого, через освіту для сталого розвитку і сталий спосіб життя, права людини, гендерну рівність, сприяння культурі миру та ненасильства, глобальне громадянство й оцінку культурного розмаїття (UNESCO, 2015: 20). При цьому, на переконання Бойкс Мансілли (Voix Mansilla, 2016), глобальне розуміння має стати постійною частиною світогляду студентів, що суттєво сприятиме їх глибшому саморозумінню, а також формуванню в них глобальної компетентності.

Мета статті полягає в осмисленні та висвітленні основних напрямів формування глобальної компетентності студентської молоді в закладах вищої освіти. Реалізація цієї мети вимагала вирішення таких завдань: 1) вивчити наявні тлумачення поняття «глобальна компетентність» у науково-педагогічній літературі та з'ясувати подібні аспекти, які визначають аналізований педагогічний феномен; 2) виокремити та схарактеризувати ключові напрями діяльності закладів вищої освіти, орієнтованих на формування глобальної компетентності студентів; 3) розглянути приклади передового педагогічного досвіду вищої школи щодо формування глобальної компетентності студентів.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що концепція глобальної компетентності виникла лише в кінці ХХ століття як розвиток попередніх наукових праць з міжкультурної компетентності, з якою вона має багато спільного. Остання передбачає не лише певну систему знань (наприклад, достатній рівень володіння мовою тієї чи іншої культури) і вмінь, а і «комплекс особистісних характеристик, з-поміж яких чільне місце займають емпатія і толерантність, зокрема до людей інших культур, та навичок ефективної комунікації» (Федоренко, 2017: 78). Однак те, що відрізняє глобальну компетентність від сфери міжкультурної компетентності та робить процес її формування особливо актуальним сьогодні, це її зв'язок із сталим розвитком суспільства і важливість самостійного критичного мислення (Bennett, 2013). Глобальна компетентність охоплює здатності: «до усвідомлення

й аналізу подібностей, відмінностей та взаємозалежностей між різними культурами; до соціокультурної діяльності громадянина глобалізованого світу» (Федоренко, 2017: 197).

Здійснений аналіз визначень поняття «глобальна компетентність» (Bennett, 2013; Brustein, 2017; Hanson, 2010; Kjellgren, Richter, 2021; Soria, Troisi, 2014) засвідчив, що всі вони включають такі ключові аспекти, як-от усвідомлення та чутливість до інших культур; розуміння взаємозв'язку та взаємозалежності народів світу; здатність критично мислити про глобальні та локальні проблеми; здатність ефективно взаємодіяти та співпрацювати з представниками інших культур. Глобально компетентні люди вважають себе громадянами світу, а не певної нації чи культури. Тож аналізована компетентність як континуум без кінцевої точки, передбачає здатність до ефективного міжкультурного спілкування, а також співпраці у різних сферах з представниками різних культур в умовах сталого розвитку суспільства.

Шляхом аналізу науково-педагогічної літератури (Bennett, 2013; Berdrow, 2009; Kjellgren, Richter, 2021; Mullins, Wood, 2019; Soria, Troisi, 2014; Suárez-Orozco, Sattin, 2007) з аналізованої проблеми виокремлено три основні напрями формування глобальної компетентності студентської молоді в закладах вищої освіти, як-от:

– залученість всіх учасників освітнього процесу – керівництва установи, викладачів, співробітників, а також студентів до формування глобальної компетентності;

– інтернаціоналізація, яка має бути стратегічною, спланованою та забезпечувати змістовну глобальну освіту;

– міждисциплінарне інтегрування глобальної компетентності в навчальні програми та всі освітні компоненти, а також у різні сфери життєдіяльності студентів.

Слід наголосити, що викладачі відіграють вирішальну роль у підвищенні рівня інтернаціоналізації закладу вищої освіти загалом і розвитку глобальної компетентності студентів зокрема. Вони не тільки навчають студентів і/або є основним контактом з університетом, але й їх власна поведінка також має слугувати певним зразком для наслідування. Адже багато викладачів причетні до міжкультурної дослідницької співпраці, що позитивно впливає на рівень інтернаціоналізації закладу вищої освіти і разом з цим на сприяння з їхнього боку ефективному розвитку глобальної компетентності студентів. Своєю чергою інтернаціоналізація є процесом розвитку міжнародних зв'язків в освіті (через використання загальних

стандартів освіти, дистанційних освітніх технологій, системи відкритої освіти, мобільності студентів і викладачів та ін.). Загалом інтернаціоналізація освіти спрямована на зближення національних систем, розвиток в них загальних універсальних концепцій і компонентів – тих загальних основ, які складають основу різноманітності національної культури, забезпечуючи їх взаємозбагачення (Soria, Troisi, 2014; Suárez-Orozco, Sattin, 2007).

Сутнісне розуміння світу є основою сформованої глобальної компетентності. При цьому важливо розглядати глобальну компетентність як інтегрований погляд на світ, який ґрунтується на міждисциплінарних знаннях, а не як низку окремих навичок. Зокрема, студенти зі сформованою глобальною компетентністю здатні (Berdrow, 2009; Kjellgren, Richter, 2021; Mullins, Wood, 2019):

1. Досліджувати світ за межами свого безпосереднього оточення, формулюючи наявні проблеми та шляхи їх ефективного вирішення.

2. Визнавати перспективи життєдіяльності в сучасному світі, як інших, так і власні, пояснюючи їх вдумливо та з повагою до інших.

3. Ефективно доносити ідеї та проблеми глобалізованого світу до інших людей, долаючи географічні, мовні, ідеологічні та культурні бар'єри.

4. Вживати заходів для покращення умов життя в сучасному глобалізованому суспільстві.

Загалом глобально компетентні студенти мають розуміти сучасний світ як систему. Тому до навчальних програм з різних дисциплін у закладах вищої освіти включають такі питання, як-от, наприклад: екологічна стійкість, економічний розвиток, глобальні конфлікти та співробітництво, здоров'я та людський капітал, права людини, культурна ідентичність, різноманітність світу тощо. З-поміж питань глобального значення для аналізу можуть бути такі: Який очікуваний вплив зміни клімату на Мексиканську або Гвінейську затоки в Африці? Наскільки місцеві громади готові адаптуватися до змін? Чим відрізняється гумор в США і в Афганістані? Як Міжнародний кримінальний суд взаємодіяв з національними системами правосуддя в Косово та Руанді? Як дорослі іммігранти з різних релігійних орієнтацій у спільноті переживають процес становлення американців? Ці питання мають глобальне значення. Адже вони розглядають явища, які впливають на велику кількість людей у всьому світі, вони проливають світло на різноманітність і спільність досвіду в різних регіонах світу. Глобально компетентні студенти не шукають заздалегідь встановленої «правильної відповіді». Скоріше вони інте-

лектуально та емоційно залучаються до пошуку й аналізу адекватних відповідей. Для цього вони виявляють, збирають і аналізують достовірну інформацію з різноманітних місцевих, національних і міжнародних джерел, включаючи джерела іншими мовами.

Вочевидь, що студенти не можуть повністю оволодіти великою кількістю доступної інформації про світову географію, історію, економіку, антропологію, мистецтво та інші галузі. Але формування глобальної компетентності – це не просто процес отримання додаткової інформації. Цей процес орієнтований на здатність студентів розуміти конкретні контексти, розповідати про явища та розкривати транснаціональні зв'язки за темами глобального значення на основі міждисциплінарності, що створює основу для суттєвого розуміння ними світу.

Глобально компетентні студенти здатні досліджувати світ у такий спосіб:

- вони визначають проблему, формулюють запитання та пояснюють значення місцевих, регіональних та глобальних питань, що підлягають вивченню;

- вони використовують різні мови та національні й міжнародні джерела для виявлення та зважування відповідних доказів у вирішенні глобально важливого питання;

- вони аналізують, інтегрують та синтезують докази для вибудови послідовних відповідей на глобально важливі досліджувані питання;

- вони надають аргументовані відповіді, які гуртуються на переконливих доказах та враховують різні точки зору, а також роблять обґрунтовані висновки.

Таким чином глобально компетентні студенти роблять більше, ніж вибудовують свої знання про світ: вони прагнуть змінити світ на краще. Глобально компетентні студенти бачать і створюють можливості для дій сьогодні – у своїх спільнотах чи у світовому масштабі. Поодиночці або у співпраці, етично та творчо, глобально компетентні студенти передбачають і зважують варіанти дій на основі доказів та критичного розуміння. Вони можуть оцінити потенційний вплив своїх планів, беручи до уваги різноманітні перспективи та їх можливі наслідки для інших.

Вартим розгляду, на нашу думку, слугує приклад Університету співдружності штату Вірджинія (Virginia Commonwealth University (<https://www.vcu.edu/>)), до розкрито міждисциплінарне інтегрування глобальної компетентності в навчальні програми, у межах циклу програм «Живе навчання» (Living-learning programs). У цих навчальних про-

грамах поєднано формування глобальної компетентності з певним досвідом студентів з різних сфер їхньої життєдіяльності. З-поміж них такі:

- 1) програма розвитку лідерства (LEAD);
- 2) програма суспільно корисного служіння (ASPiRE);

- 3) програма розвитку підприємництва та інноваційного типу мислення (INNOVATE);

- 4) програма формування глобальної громадянськості (GLOBE) (Шаранова, 2021: 134).

Програма формування глобальної громадянськості в Університеті співдружності штату Вірджинія з циклу програм «Живе навчання» – це освітня програма для студентів бакалаврату, яка забезпечує розуміння викликів глобалізації, сприяючи міжкультурній освіті. У межах цієї програми:

- на першому курсі студенти вивчають освітній компонент семінарського типу (тобто основним методом навчання є дискусія) «Вступ до програми формування глобальної громадянськості» (GLED 101), який готує студентів до вивчення інших освітніх компонентів, які складають основу цієї навчальної програми;

- на другому курсі студентам пропонують для вивчення два освітні компоненти семінарського типу – «Глобальна освіта 1» (GLED 201) і «Глобальна участь» (GLED 202). Перший з указаних компонентів зосереджено на: основних концепціях глобальної освіти, включаючи глобальну освіту як парадигму навчання і виховання; ідей глобальної громадянськості, глобальних шляхах міграції з особливим акцентом на районі Великого Річмонда; процесу глобалізації та його ролі як «посередника культури» у професійних сферах тощо. Освітній компонент «Глобальна участь» на основі навчання суспільно корисного служіння передбачає виконання студентами проєктів задля задоволення певних суспільних потреб;

- протягом третього року навчання студенти вивчають такі освітні компоненти:

- 1) «Планування глобального лідерства» (GLED 301), який ознайомлює з основними концепціями глобального лідерства, включаючи глобальні тенденції у лідерстві громади, керівництві громадянами, урядовими та неурядовими організаціями, транскультурними організаціями, а також правилами між- і внутрішньо організаційної стійкості; студенти відпрацьовують комунікативні навички, якими, як очікується, оволодівають у процесі навчання на «Програмі формування глобальної громадянськості», зокрема під час участі у роботі громадських організацій Річмонда;

- 2) освітній компонент «Підготовка до глобального лідерства» (GLED 302) базується на

концепціях, обговорених під час вивчення освітнього компонента «Планування глобального лідерства» (студенти вдосконалюють лідерські та комунікативні навички, необхідні для успішного формування глобальної компетентності, та виконують від 10 годин і більше суспільно значущої діяльності);

3) освітній компонент «Навчання англійської мови всього світу» (GLED 391) є теоретичною основою для викладання англійської мови в США та за кордоном (студенти дізнаються, як мова та культура впливають на викладання англійської мови і в різних соціокультурних, і в академічних умовах; студенти знайомляться з основними теоріями, практиками викладання та культурними навичками, необхідними в цій галузі). Цей освітній компонент включає не лише лекції, а й практику викладання та предметну взаємодію з викладачами англійської мови;

4) освітній компонент «Соціальні розколи та політика в Африці» (GLED 393) знайомить студентів із соціальними розколами, такими як етнічна приналежність та релігія, та як вони впливають на африканські політичні та соціально-економічні системи; студенти досліджують зв'язки між виборчою політикою та політикою ідентичності, джерела етнічної та релігійної ідентичності, а також те, як політичні інститути здатні створити, стримати та вирішити етнічний конфлікт;

протягом четвертого року навчання студентам пропонують два освітні компоненти семінарського типу – «Глобальна освіта 2» (GLED 401) та «Дослідження та аргументація» (UNIV 200). Останній з двох зазначених спрямовано на інтенсивне вивчення риторичних принципів і написання творів на основі аргументації та проведених досліджень з акцентом на методах і критеріях пошуку, оцінки та документування інформації з різних друкованих та електронних джерел (Шаранова, 2021: 135–137).

Слід наголосити, що формування глобальної компетентності студентів у сучасній вищій школі ускладняється різноманітністю студентської

молоді за расовим та етнічним складом. Тому методи формування зазначеної компетентності мають бути підібрані таким чином, щоб відповідати потребам і можливостям кожного студента, бути адаптованими до соціокультурного різноманіття соціуму, сприяти спільному діалогу та активній залученості на основі міжкультурної співпраці. Лише таким чином можна підготувати молодь, яка буде здатною до активної життєдіяльності в глобалізованому світі та до ефективного забезпечення сталого розвитку суспільства.

Висновки. Отже, студенти двадцять першого століття живуть у взаємопов'язаному, різноманітному та швидко мінливому світі. Нові економічні, цифрові, культурні, демографічні та екологічні сили формують життя молодих людей по всій планеті та щодня збільшують їхню міжкультурну взаємодію. Сучасна молодь має не лише навчитися брати участь у більш взаємопов'язаному світі, але й цінувати культурні відмінності й отримувати з них користь. З'ясовано, що глобально компетентні люди здатні ефективно досліджувати місцеві, глобальні та міжкультурні проблеми, розуміти та цінувати різні точки зору та погляди на світ, успішно та шанобливо взаємодіяти з іншими та вживати відповідальних дій щодо сталого розвитку суспільства та колективного добробуту. Розвиток глобального та міжкультурного світогляду є процесом навчання протягом усього життя. І заклади вищої освіти відіграють в ньому одну з ключових ролей, спрямовуючи свою діяльність на формування глобальної компетентності студентів шляхом: залученості всіх учасників освітнього процесу; інтернаціоналізації та міждисциплінарного інтегрування глобальної компетентності в навчальні програми та всі освітні компоненти, а також у різні сфери життєдіяльності студентів.

Перспективним напрямом подальшої наукової розвідки є вивчення прогресивного зарубіжного досвіду з формування глобальної компетентності студентів з метою осмислення та запозичення його позитивних ідей у практичну діяльність закладів вищої освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федоренко С. В. Теорія і методика формування гуманітарної культури студентів вищих навчальних закладів США. Дисертація на здобуття ступеня доктора педагогічних наук. Київ, 2017. 551 с.
2. Шаранова Ю. В. Виховання громадянськості студентів у закладах вищої освіти США. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії. Київ, 2021. 288 с.
3. Bennett M. Basic concepts of intercultural communication: Paradigms, principles, & practices. Boston, MA: Intercultural Press, 2013. 228 p.
4. Berdrow I. Designing effective global competence development opportunities. *International Journal for Management in Education*. 2009. Vol. 3, № 3/4. P. 335–345.
5. Boix Mansilla V. How to be a global thinker. *Educational Leadership*. 2016. Vol. 74, № 4. P. 10–16.
6. Brustein W. I. The global campus: Challenges and opportunities for higher education in North America. *Journal of Studies in International Education*. 2007. Vol. 11, № 3/4. P. 382–391.

7. Council of Europe. *Competences for Democratic Culture: Living Together as Equals in Culturally Diverse Democratic Societies*. Strasbourg: Council of Europe, 2016. 78 p.
8. Deardorff D. K. Implementing Intercultural Competence Assessment. *The SAGE Handbook of Intercultural Competence* / D. K. Deardorff (ed.). Sage: Thousand Oaks, CA, 2009. P. 477–491.
9. Hanson L. Global citizenship, global health, and the internationalization of curriculum: A study of transformative potential. *Journal of Studies in International Education*. 2010. Vol. 14, № 1. P. 70–88.
10. Kjellgren B., Richter T. Education for a Sustainable Future: Strategies for Holistic Global Competence Development at Engineering Institutions. *Sustainability*. 2021. Vol. 13, № 20. P. 2–20. DOI: <https://doi.org/10.3390/su132011184>
11. Mullins A., Wood A. Global competence and learning standards: Designing engaging units that incorporate both. *Advances in Global Education and Research* / W. B. James, C. Cobanoglu (eds.). Vol. 3. Sarasota: Anahei Publishing, 2019. P. 37–43.
12. Soria K. M., Troisi J. Internationalization at home alternatives to study abroad: Implications for students' development of global, international, and intercultural competencies. *Journal of Studies in International Education*. 2014. Vol. 18, № 3. P. 261–280.
13. Suárez-Orozco M., Sattin C. Wanted: Global citizens. *Educational Leadership*. 2007. Vol. 64, № 7. P. 58–62.
14. UNESCO. Incheon Declaration. The Education 2030 Framework for Action. Paris, 2015. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233813>
15. UNESCO. Global Education Monitoring Report. Paris, 2016. DOI: <https://doi.org/10.54676/XBVG6945>
16. Zuckerman E. *Rewire: Digital Cosmopolitans in the Age of Connection*. W. W. Norton & Company, 2013. 288 p.

REFERENCES

1. Fedorenko, S. V. (2017). *Teoriya i metodyka formuvannya humanitarnoyi kultury studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv SSHA*. Dysertatsiya na здобuttya stupenya doktora pedahohichnykh nauk [Theory and methods of formation of liberal humanistic culture of students of higher educational institutions of the USA: dissertation on gaining the scientific degree of Doctor of Education Sciences]. Kyiv. [in Ukrainian]
2. Sharanova, Yu. V. (2021). *Vykhovannya hromadyanskosti studentiv u zakladakh vyshchoyi osvity SSHA*. Dysertatsiya na здобuttya stupenya doktora filosofiyi [Shaping students' citizenship at the U. S. higher education institutions. Thesis for obtaining the degree of Doctor of Philosophy]. Kyiv. [in Ukrainian]
3. Bennett, M. (2013). *Basic concepts of intercultural communication: Paradigms, principles, & practices*. Boston, MA: Intercultural Press.
4. Berdrow, I. (2009). Designing effective global competence development opportunities. *International Journal for Management in Education*, 3(3/4), 335–345.
5. Boix Mansilla, V. (2016). How to be a global thinker. *Educational Leadership*, 74(4), 10–16.
6. Brustein, W. I. (2007). The global campus: Challenges and opportunities for higher education in North America. *Journal of Studies in International Education*, 11(3/4), 382–391.
7. Council of Europe. (2016). *Competences for Democratic Culture: Living Together as Equals in Culturally Diverse Democratic Societies*. Strasbourg: Council of Europe.
8. Deardorff, D. K. (2009). Implementing Intercultural Competence Assessment. In D. K. Deardorff (Ed.), *The SAGE Handbook of Intercultural Competence* (pp. 477–491). Sage, Thousand Oaks.
9. Hanson, L. (2010). Global citizenship, global health, and the internationalization of curriculum: A study of transformative potential. *Journal of Studies in International Education*, 14(1), 70–88.
10. Kjellgren, B., & Richter, T. (2021). Education for a Sustainable Future: Strategies for Holistic Global Competence Development at Engineering Institutions. *Sustainability*, 13(20), 2–20. <https://doi.org/10.3390/su132011184>
11. Mullins, A., & Wood, A. (2019). Global competence and learning standards: Designing engaging units that incorporate both. In W. B. James, & C. Cobanoglu (Eds.), *Advances in Global Education and Research* (vol. 3, pp. 37–43). Sarasota: Anahei Publishing.
12. Soria, K. M., & Troisi, J. (2014). Internationalization at home alternatives to study abroad: Implications for students' development of global, international, and intercultural competencies. *Journal of Studies in International Education*, 18(3), 261–280.
13. Suárez-Orozco, M., & Sattin, C. (2007). Wanted: Global citizens. *Educational Leadership*, 64(7), 58–62.
14. UNESCO. (2015). *Incheon Declaration. The Education 2030 Framework for Action*. Available at <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233813>
15. UNESCO. (2016). *Global Education Monitoring Report*. Paris. <https://doi.org/10.54676/XBVG6945>
16. Zuckerman, E. (2013). *Rewire: Digital Cosmopolitans in the Age of Connection*. W. W. Norton & Company.